

Govor dr. Saša Jeršeta, prodekana za znanstvenoraziskovalno delo in doktorski študij FF UL, ob odprtju *Novembra smo.*, razstave študentk in študentov ALUO UL 7. novembra 2023

Drage vse, dragi vsi,

zelo sem Vas vesel! Naš *Novembra smo.* je naša stava! Živimo namreč v času zares velikih sprememb. In velika je tako naša stava.

Živimo v viharnem času velikih sprememb vsepovsod, kamor nam le sežeta oko in misel. Vse te spremembe se odvijajo znotraj koordinat sveta, ki jih sestavljajo narava, človek, oblast, umetnost in umetna inteligenca. Gre za novo zgodovinsko stvarnost, ki pred vse nas in pred vsakogar izmed nas postavlja nove velike izzive in velike dileme.

Nanje smo, kot nam razlagajo glasne teze našega časa, kar najmanj pripravljeni. Da živimo v mlečnih mehurčkih medene sentimentalne odtujenosti drug od drugega ter od dogajanja v svetu. Tudi znanosti, tudi humanistične, da so menda vse bolj in bolj zaprte same vase in tudi sodobnim umetnostim so njihovi interpreti že očitali zadržanost in plašnost, celo anemičnost. Še več, ob koncu časov, kot smo jih poznali, da smo, v kolesju „velikega epilogičnega stroja“ – kot je nedavno pisal *doayen* slovenske likovne teorije, profesor *emeritus* Vaše ali, če smem, vseh nas Vaše akademije, Jožef Muhovič – postmoderne, posthumanizma, antihumanizma ter postmarksističnih, postfreudovskih, poststrukturalističnih, postmetafizičnih retorik da smo menda vsi, in menda več ne vemo, „kaj je res in kaj ne, kaj dobro in kaj slabo, kaj lepo in kaj grdo, kaj umetnost in kaj življenje, kaj konstruktivno in kaj destruktivno, kaj pokonci in kaj poševno“.

In čeravno profesorja visoko cenim in je moj prijatelj, vendarle s skepso gledam na takšne anamneze naših umetnosti in znanosti. Čeravno, namreč, morda res ne vemo več, kaj je res in kaj ne, kaj dobro in kaj slabo in kaj lepo in kaj grdo – pa to ve vsak, verjamem, ki mu v prsah bije resnicoljubno in človekoljubno svobodno srce –, pa zelo dobro vemo, kaj to pomeni, in prav posebej dobro to vemo, če o teh stvareh spregovori resnicoljubni, človekoljubni svobodni človek, tj. umetnik, znanstvenik.

Naša stava je tako, verjamem, lahko povsem drugačna. Verjamem v moč naših znanosti in umetnosti, tj. v moč naših znanstvenih oziroma umetniških raziskovanj in spoznanj, ki iz njih izhajajo. Verjamem v moč naših spoznanj pri soočanju z izzivi in

dilemami našega časa in sveta in verjamem v naš vredni, dragoceni delež pri njihovem reševanju.

Verjamem v naše pogovore, v naše prijateljstvo, v našo človečnost. „Kajti svet ni človeški le zato,“ je nekoč pisala Hannah Arendt, „ker ga ustvarjajo ljudje, in človeški ne postane le zato, ker je v njem slišati človeške glasove, ampak človeški zares postane šele tedaj, ko postane predmet pogovora. Naj nas stvari sveta še tako prizadenejo, naj nas še tako pretresejo ali spodbudijo, človeške nam postanejo šele, ko o njih spregovorimo z našimi prijatelji. Kar ne more postati predmet pogovora – vzvišene tančine, strašno do skrajnosti ali nedoumljivo skrivnostno –, sicer more najti človeški glas, da se sliši v svetu, a ni zares človeško. Dogajanje v svetu in v nas naredimo človeško le, ko se lahko o obojem pogovarjamo, in v naših pogovorih se učimo biti človek. Grki so človečnost, ki se jo doseže v prijateljskem pogovoru, imenovali *philanthrophia*, kar pomeni, ‚ljubezen do človeka‘.“

V tem je naša stava! Naša stava je v imenitni, navdihujoči razstavi, ki jo danes odpiramo, in v imenitnih, navdihujočih pogovorih, kot hočemo upati, v mesecu, ki sledi. Novembra smo, v mesecu najprej škorpionov in nato strelcev, v mesecu, ki mu vladata Mars in Pluton, v mesecu odločnosti in poguma. *Novembra smo!*

V nas je naša stava! Stava je visoka. *Novembra smo!*

*

Dovolite mi, da delim z Vami tri svoje povsem osebne slike z razstave, da tako rečem, tri drobne miniature, ki mi ob mojih stremljenjih v umetnost in občudovanju umetnosti vedno znova prihajajo v spomin. Ob njih moram vselej misliti tudi na naše znanosti, tudi nase, tudi na nas vse.

Najprej vedno znova mislim na biblično zgodbo o talentih. Eden jih je dobil pet in ko se je njegov gospodar, ki mu jih je bil pred svojim potovanjem zaupal, vrnil, mu jih je izročil deset. Drugi je dobil dva talenta in tudi ta je podvojil njiju število. Gospodar je bil z obema, seveda, zadovoljen, oba je pohvalil, še več jima je obljubil. „V malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil. Pojdi v veselje svojega gospoda!“ jima je zaklical.

„Pristopil pa je slednjič pred gospodarja tisti, ki je bil prejel le en talent in je rekel: ‚Gospod, vem, da si trd človek. Žanješ, kjer nisi sejal, in pobiraš, kjer nisi vejal. Zbal sem se in sem šel ter tvoj talent zakopal v zemljo. Glej, tu imaš, kar je tvojega.‘ Njegov gospodar mu je odgovoril in mu rekel: ‚Malopridni in leni služabnik! Vedel si, da žanjem, kjer nisem sejal, in pobiram, kjer nisem vejal. Torej bi bil moral dati moj denar menjalcem in ob svojem prihodu bi jaz svojo lastnino prejel z obrestmi. Vzemite mu torej talent in ga

dajte tistemu, ki ima deset talentov! Kajti vsakemu, kdor ima, se bo dalo in bo imel obilo, kdor pa nima, se mu bo vzelo še to, kar ima.“

*

Leta 1911 je Rihard Jakopič v *Ljubljanskem zvonu* objavil spis, svojevrstni, nadvse ganljivi poklon pravkar umrlemu prijatelju Ivanu Groharju. V njem je razmišljal o slabi sreči, ki je sicer veselega, življenja polnega dragega prijatelja mnogoterih talentov vselej spremljala, spis pa je tudi kritika sodobnosti in apologija je umetnosti.

„Namen umetnosti je, človeštvo duševno [tj. duhovno] oplajati, in kadar zgreši ona ta svoj namen, izgubi tudi svojo upravičenost. Umetnik, izvrševatelj tega namena, stoji torej pred veliko, sveto nalogo, katero more le rešiti, če si prizadeva, da povzdigne svoje lastne duševne potence kolikor mogoče visoko nad površje vsakdanjosti. Umetnik biti se tedaj pravi stremeti po spoznanju in resnici.

Množica pa ima danes vse drugačne skrbi. Ne samo da so ji izumrli njeni estetični instinkti, izgubila je tudi vse veselje nad resnico, nad spoznanjem in popolnostjo. Ona živi le za svoj telesni obstanek in bega za čutnimi nasladami in tudi v umetniku vidi le nekoga, ki naj laska njene počutnosti. Ona ga hoče ponižati k malikovanju, on pa hrepeni po čistem obličju svojega boga.

To nasprotje med zunanjimi razmerami in notranjim prepričanjem igra v življenju mnogih umetnikov nadvse žalostno vlogo. Tu odgovornost za podeljeno mu duševno imetje [tj. talente], katerega vsestransko izkoriščanje mu ni le naravna pravica, temveč sveta dolžnost, tam žalostna usoda, ki ga sili sprejemati vsakdanji kruh iz rok prav one množice, katere nagoni ga hočejo zaslužniti, medtem ko on čuti v sebi poklic ravno to množico duševno povzdigovati in oplajati.

To je tragičen razpor, ki je pokopal že marsikaterega izvoljenca.“

*

Dobrih sto let pozneje, leta 2016, je sijajni nemški cineast Julian Rosefeldt v berlinskem *Hamburger Bahnhof*, galeriji sodobnih umetnosti, postavil imenitno razstavo z naslovom *Manifest*. Bila je to serija dvanajstih kratkih filmov, projiciranih hkrati na dvanajst velikih platen, in v teh kratkih filmih v kar najbolj različnih solističnih vlogah nastopa *primadonna* sodobne filmske umetnosti, vsa briljantna Cate Blanchett.

Njeni monologi, ki ji jih daje govoriti Rosefeldt, so kolaži izbranih odlomkov iz umetniških manifestov, s katerimi so umetniške duše preteklega stoletja vse v

revolucionarnem žaru razlagale svoj čas in svoj smisel in svoj pomen za svoj čas: Razlagale so, kaj je res in kaj ne, kaj dobro in kaj slabo, kaj lepo in kaj grdo. V enem izmed njih – gre za odlomek iz stridentističnega manifesta mehiškega pesnika Manuela Maplesa Arceja iz leta 1921 – *rock* zvezda v *backstagen*, v še zadnjem oblaku ekstaze po velikem koncertu, govori takole.

„Logika je napaka in pravica do celostnosti strašljiva šala. S svetom se upravlja kot z amaterskim bandom.

Je kdo postavil vprašanje o iskrenosti? Trenutek, dame in gospodje, predno se ga res. Kdo izmed nas je najbolj iskren? Tisti izmed nas, ki se očiščujejo in kristalizirajo skozi filter osebnih občutij? Ali tisti izmed ‚umetnikov‘, katerih edina skrb je, da bi se priliznili brezoblični množici mršavega občinstva? – Množici nazadnjaških idiotov in sleparskih dilerjev z umetnostjo?

Z norostjo nismo računali.

Resnica se nikoli ne pojavi izven nas samih. Življenje je le sistem, odprt za občasne pretrese. Stvari nimajo svoje lastne vrednosti, ki bi jo mogli občutiti, in njihove poetične vzporednice cvetijo le v njihovi notranji razsežnosti.

Resnice ne iščemo v resničnosti pojavnosti, pač pa v resničnosti mišljenja.“

*

Novembra smo! Želim Vam bogat mesec! Želim Vam bogato resničnost!

**
*